

TARİHSEL BİR OLGU, FARKLI İKİ YORUM

A. Haluk TARHAN*

Olay-aynı zamanda, tarihsel olay-belirli yer ve zamanda icra olunmuş, devam etmeyen, geçmişte oluşan durumdur. Eğer aynı yer ve zamanda geçen fiillerin aktarılmasında farklılıklar söz konusuysa, bu aktarımların en az birisinin yanlış olduğu düşünölmekle beraber, "tarihin olguları bütünüyle nesnel olamaz, çünkü, bunlar ancak tarihçi tarafından onlara verilen anlamlılığın gücüyle tarihin olguları haline gelirler. Tarihte nesnellik, bu geleneksel terimi hâlâ kullanmamız gerekiyorsa, olgunun nesneliği değil, ilişkinin, olgu ile yorum arasındaki ilişkinin nesnelliliği olabilir" (1).

Yazımıza konu olan olguyu değişik iki kaynaktan aktaralım: "11 Ocak 1905'te Mustafa Kemal harp akademisini bitirdi; diplomayı ve kurmay yüzbaşı rütbesi aldı (...) Şam'da bulunan 30'uncu süvari alayına atandı (...) Kışla avlusunda geçen ve penceresinden gözlediği küçük bir olay (...) bir Türk assubayının talim sırasında bir Arap askerini nasıl dövdüğünü gördü. Mustafa Kemal, assubayın mahkemeye verilmesini istedi" (2).

Aynı olguyu 14 Eylül 1931 günü Dolmabahçe Sarayı balkonunda bir söyleşi esnasında Mustafa Kemal Faik Reşit Unat'a anlatmıştır: "Kurmaylık stajı için (5 Şubat 1905) verildiğim süvari alayı, Hayfa'da bulunuyordu. Kışla ile deniz arasında geniş bir talim alanı vardı ve piyade acemi eğitim devri yeni başlamıştı. Erleri bölgeden toplanmış Arap gençlerinden öğretici kadro da tecrübeli ve Anadolu kına çavuşları olan Türk delikanlılarından kurulu idi (...) Bir gün yüzbaşı, bu yolda hareketten kendini alıkoyamıyan bir çavuşunu mimlemiş ve talimden döndükten sonra, birlikte oturduğumuz bölük komutanlığı odasına çağırılmıştı (...) Yüzbaşı, onu ulusal onurunu ağır şekilde hançerleyen"Türk!" sözleriyle azarlamaya başlamıştı. Sen nasıl olur da "Kavm-ı Necib-i Arab'a mensup, Peygamberimiz efendimizin mübarek soyundan olan bu çocuklara sert davranır, ağır söz söyler, onların kalbini kırarsın" (...) Ben bir taraftan üzgün ve sinirli, bu sahneyi seyreder ve söylenenleri dinlerken, bir yandan da içimde bir isyan duygusu şahlıyor"du (3).

(*) Atatürk Üniversitesi, Atatürk İnkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Programı, Komiser.

(1) E.H. Carr, Tarih Nedir, İkinci Baskı, İstanbul, 1987, s. 160

(2) Johannes Glasneck, Kemal Atatürk Ve Çağdaş Türkiye, Çev: Arif Gelen, Birinci Baskı, Ankara, 1976, s. 26-27.

(3) Faik Reşit Unat, "Ne Mutlu Türküm Diyene!", Türk Dili, Aylık Dil ve Edebiyat Dergisi Cilt XIII, Sayı: 146, 1 Kasım 1963, s. 77-78

Aynı olgu için alıntular arasında benzerliğe rağmen temel farklılıklar göze çarpmaktadır. İlk alıntıdaki Mustafa Kemal'in "as[ı]subayın" mahkemeye verilmesini istemesi, ikinci alıntıda ise yüzbaşının çavuşa söyledikleridir. Görüldüğü gibi "(...) tarihin olguları bize hiçbir zaman "arı" olarak gelmezler, çünkü arı bir biçimde varolmazlar ve varolamazlar: her zaman kayıt tutanın zihninden kırılarak yansılar" (4).

Olgumuzu ortaya koyduktan sonra anılan kaynaklardaki yorumlarına geçebiliriz. Glasneck, "'Türkün" vicdanının onun kendi içinde ayaklandığını, bir Arabı, eski bir kültürün halkından olan kişiyi dövme hakkını her assubaya tanıyan Osmanlı egemenlik sisteminin kötülüğünü gördüğünü sonradan anlatıyordu. Kemal'in düşüncelerinde bu, ancak ulusal bir Türk devletinin ve yabancı halklara boyun eğdirmekten vazgeçmenin, Türk halkına daha iyi bir gelecek sağlayabileceği inancını doğurdu" (5). Aynı olgunun yorumu ikinci alıntıda: "halbuki talimlerde, Türkçe bilmedikleri için, çavuşların söylediklerini iyi anlayamayan klmi erlerin yanlış hareketlerinin zaman zaman çavuşların sabırlarını tükettiği, sertçe davranışlarına yol açtığı (...)" Mustafa Kemal tarafından belirtilmekte ve "o erin bağlı olduğu kavim birçok bakımdan necib olabiliirdi. Fakat çavuşun, yüzbaşının ve benim bağlı olduğumuz kavmin de tarihleri şerefle dolduran büyük ve asil bir ulus olduğu da bir an şüphe götürmez bir gerçektir. Türklük hakkındaki o günkü görüş ise, doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmesinden ve başka uluslarda şu veya bu sebeple üstünlük var sayarak, kendini onlardan aşağı görüp nefsine olan güveni yitirmesindedir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün aşalet ve necabeti ile tanımak gerekmektedir" şeklinde yorumlamakta, "(...) o andan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp kendine güvenmesini ülkü bildim" demektedir (6).

Farklı kaynaklardan olgumuzu ve yorumlarımızı belirttikten sonra olgu ile yorum arasındaki ilişkinin nesnellliğini arayalım. Bilmekteyiz ki "Osmanlıların hiç bir ırkî mağrurlukları ve kapalılıkları, saf "Türk " neslinden olma üzerinde hiç bir ısrarları yoktu. Halifeliğin başlangıcında efendi Arapların "Mavâli" (Arap olmayan müslimler) aşağı sınıfına karşı yaptığı ayırımın bir benzeri mevcut değildi" (7). Yine "(...) Müslüman olmuş Rumeli'liler imrapatorluğun bütün Asya eyaletlerinde ümar sahibi ve komutan olarak bulunurlar (...)"dı (8). Buradan da kolaylıkla anlaşılabilir gibi şu sonuca ulaşabiliriz; aynı durumla Türk olmayan bir komutanın emrindeki bir Türk eri de karşılaşabilirdi. Hatta bir adım daha ileri giderek, Osmanlıların imparatorluk toplumunda Türk deyimi "(...) Anadolu köylerinin Türkçe konuşan cahil ve kaba köylülerini ifade etmek üzere daha çok küçültücü bir anlamda idi" (9). Ayrıca bu nasıl kötü bir egemenlik sistemidir ki geleneksel-otoriter bir yapı gösteren devlete bir dövme olayı hu-

(4) Carr, a.g.e., s. 31

(5) Glasneck, a.g.e., s. 27

(6) Unat, a.g. m., s. 77-78.

(7) Bernard Lewis, Modern Türkiye'nin Doğuşu, Çev: Prof. Dr. Metin Kıratlı, İkinci Baskı, Ankara, 1984, s. 7.

(8) a.g.e., s. 5.

(9) a.g.e., s. 1

kuksal platforma taşınabiliyor (10). Glasneck'in yorumunda ulaşılan nihai sonuçlar için de şunu behirebiliriz: Anlaulabilecek diğer olgularla yapılacak bağlantılar sonucunda nesnelliği taşıyabileceken, mevcut olgudan bu yorumlara ulaşıbilmesinin bizi olguyorum ilişkisinin nesnellğine götürmeyeceği düşüncesindeyiz. Bu konuda ibrenin, Mustafa Kemal'den aktaran Faik Reşit Unat'a dönük olduğu kanısındayız.

Ancak unutulmamalıdır ki, "(...) mutlak doğru kavramı, tarih dünyasına uygun değildir— hattâ, sanırım bilim dünyasına da uygun değildir. Mutlak olarak yanlış ya da mutlak olarak doğru diye yargılanabilecek olan tarihî önermeler en basileridir. Değil, yukarı bir düzeyde, diyelim ki, kendinden önce gelenlerden birinin yargısına karşı çıkan tarihçi, bunu mutlak yanlış olduğu için değil, yetersiz ya da tek yönlü ya da yanlıcı olduğundan ya da daha sonraki kanıtlamaların yıkığı veya ilgisiz kıldığı bir bakış açısının ürünü olduğu için reddeder" (11).

Zusammenfassung

Das Thema dieses Aufsatzes ist die schlechte Behandlung eines arabisch stämmigen Soldaten von seinem Vorgesetzten. Der Vorgang geschieht im Jahre 1905 in Damaskus beim 30. Kavallerieregiment der osmanischen Armee. Bei diesem Regiment war damals Mustafa Kemal (Atatürk) als Offizier tätig, der den Vorgang auch beobachtete.

Glasnecks und Unats Erzählungen und Betonungen sind über den Vorgang völlig verschieden. Im Gründe genommen werden die Vorgänge in der Geschichte je nach Meinung des Geschichtsforschers reflektiert.

In der Geschichte ist die Objektivität nicht einmal die Objektivität des Geschehens aufzufassen, sondern sie ist die Objektivität der Beziehung zwischen Geschehens und der Interpretation. Von diesen Gedanken ausgehend hat man versucht, die Objektivität zu suchen.

Am Schluss hat man betont, dass der Begriff "Absolute Richtigkeit" zu der Welt der Geschichte nicht passt.

(10) Dövmce, Osmanlıda ceza ve terbiye kurumu olarak görülmüştür. S. Schweigger'in İstanbul hakkında yazdıkları için bakınız. Tarih ve Toplum dergisi, Cilt 1, Sayı 2, Şubat 1984. Burada yazar, Türklerin çocuk terbiyesi ile ilgili olarak şöyle demektedir: "çocukları dövdükleri zaman çocuğu yere yatırıp bir değnekle döverler, fakat kamçı kullanmayıp, Hristiyanlarda olduğu gibi sakatlamazlar."

(11) Carr, a.g.e., s. 160.